

Türk Turizm Araştırmaları Dergisi

2020, 4(3): 2409-2422.

DOI: [10.26677/TR1010.2020.488](https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.488)

ISSN: 2587-0890 Dergi web sayfası: <https://www.tutad.org>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

İstanbul'daki 5 Yıldızlı Zincir Otellerin Çevre Uygulamalarının Değerlendirilmesi*

Öğr. Gör. Ayşe DELİORMANLI, Beykent Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, İstanbul, e-posta: aysedeliormanli@beykent.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9577-484X>

Doç. Dr. Şefik Okan MERCAN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Çanakkale, e-posta: okanmercan@comu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1737-014X>

Öz

Yerel ölçekte başlayan ve gün geçtikçe artarak tüm dünyada hızla yayılmaya devam eden çevre kirliliği çağımızın en önemli sorunu haline gelmiştir. Bu sorun tüm işletmelerde olduğu gibi oteller gibi turizm işletmeleri açısından da önem taşımaktadır. Özellikle büyük ölçekli otel işletmelerinde kullanılan, su, elektrik, yakıt ve otellerin oluşturduğu atıklar çevresel bozulmaya ve çevre kirliliğine yol açmaktadır. Çevre konusunun uluslararası boyutta yer alması dünya çapında faaliyet gösteren zincir otel işletmelerinin çevre uygulamaları ile ilgili alan yazınına gerekli kılmıştır. Bu çalışmada özellikle turizm destinasyonları arasında en çok turist kabul eden bölge olan Avrupa Birliği'ndeki çevre koruma uygulamaları üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, Avrupa merkezli zincir otel işletmelerinde çevre koruma uygulamaları (elektrik, su ve atık) kapsamında neler yapıldığı, tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma verileri, literatür kapsamında hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 13 adet 5 yıldızlı zincir otel işletmesi ile yapılan görüşmeler ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile incelenmiştir. Bulgulara göre; görüşmeye katılan tüm otel işletmelerinin çevre konusunda tasarruf ve atık yönetimlerine dikkat ettiği sonucuna varılmıştır. Tasarruf ve atık konusuna ek olarak görüşmecilerin eleştiri yaptığı ve üzerinde durduğu konulardan biri çevre kirliliğinin kaynağı olmuştur. Görüşmecilerin çoğu insan faktörünün kendisinin ve insan tarafından yürütülen plansız ekonomik faaliyetlerin çevre kirliliğini etkilediğine vurgu yapmıştır.

* Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Uygulamaları, Zincir Otel İşletmeleri, AB ve Türkiye.

Makale Gönderme Tarihi: 14.04.2020

Makale Kabul Tarihi: 06.07.2020

Önerilen Atıf:

Deliormanlı, A. ve Mercan, Ş. O. (2020). İstanbul'daki 5 Yıldızlı Zincir Otellerin Çevre Uygulamalarının Değerlendirilmesi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3): 2409-2422.

© 2020 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

	<p>Journal of Turkish Tourism Research 2020, 4(3): 2409-2422. DOI: 10.26677/TR1010.2020.488 ISSN: 2587-0890 Journal Homepage: https://www.tutad.org</p>	
---	---	---

RESEARCH PAPER

An Assessment for the Environmental Practices of Five-Star Hotel Chains in İstanbul

Lecturer Ayşe DELİORMANLI, Beykent University, Vocational School, İstanbul, e-mail: aysedeliormanli@beykent.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9577-484X>

Associate Prof. Dr. Şefik Okan MERCAN, Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Tourism, Çanakkale, e-mail: okanmercan@comu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1737-014X>

Abstract

Environmental pollution, which has started on a local scale and continues to spread rapidly all over the world, has become the most important problem of our age. This problem has also been important for tourism businesses such as hotels as well as for all businesses. Water, electricity, and fuel, particularly used in large-scale hotel enterprises, and wastes generated by hotels, have caused environmental degradation and environmental pollution. The fact that the environmental issue is included in an international dimension entails a body of literature about the environmental practices of the hotel chains operating worldwide. This study predominantly focuses upon environmental protection practices in the European Union, which is the region that welcomes the most tourists among tourism destinations. In the study, it has been explored what has been done within the scope of environmental protection practices (electricity, water and waste) in the European based hotel chain enterprises. The research data has been obtained through the interviews with 13 five-star hotel chain enterprises with a semi-structured interview form prepared within the context of literature. The data obtained has been examined by the content analysis. According to the findings, one of the issues that the interviewees focused on and criticized was the source of environmental pollution. Most of the interviewees emphasized that the human factor itself and the unplanned economic activities carried out by the human have affected the environmental pollution.

Keywords: Environmental Practices, Hotel Chain Enterprises, EU and Turkey.

Received: 14.04.2020

Accepted: 06.07.2020

Suggested Citation:

Deliormanlı, A. and Mercan, Ş. O. (2020). An Assessment for the Environmental Practices of Five-Star Hotel Chains in İstanbul, *Journal of Turkish Tourism Research*, 4(3): 2409-2422.

© 2020 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

GİRİŞ

İnsanların sınırsız ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla artan üretim ve tüketim, doğal kaynakların sınırsız olabileceği algısı ve artan teknolojik gelişmeler çevre sorunlarının artmasına neden olmuştur. Bu durumun farkına varmaya başlayan ülkeler ve işletmeler, ekonomi ve ekolojinin bir denge içerisinde bütünleştirilmesi için, “bireylerin bugünkü ihtiyaç ve beklentilerini gelecek nesillerin ihtiyaç ve beklentilerinden ödün vermeksizin karşılama” (Ağca, 2002) olarak ifade edilen sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaya yönelmiştir. Özellikle 1980’lerin sonlarından itibaren çevre koruma ve çevre yönetimi konularındaki gelişmeler ve bu konularda gerçekleşen girişimler ülkelerin, hükümetlerin, endüstri kollarının ve toplumun gün geçtikçe farkındalığını arttırmıştır (Holden, 2003:305). Turistik ürünlerin kullanıcıları olan turistler de küresel ölçekte artan çevre sorunlarının farkına varmakta (Han vd., 2010:325) ve bu konuda işletmelerin farkındalık düzeylerine dikkat etmektedir.

Garda ve Temizel yaptıkları çalışmalarında (2016) küreselleşme sonucunda insanların ihtiyaçlarında hızlı değişimler yaşanmaya başladığını, artık turistik ürün talebinde bulunan kitlelerin boş zamanlarını ve bütçelerini aynı deneyime harcamak yerine farklı deneyimler arayışına girdiğinin altını çizmiştir. Bu yeni arayış ve ihtiyaçlar son zamanlarda kitlesel hareketlerin yerine alternatif turizm türlerine doğru özellikle de sürdürülebilirlik ve çevre konularına doğru eğilim göstermeye başlamıştır.

Doğal kaynaklara bağımlılığı diğer sektörlerle oranla daha fazla olan turizm sektöründe (Demir ve Çevirgen, 2006:61) sürdürülebilirlik özellikle otel endüstrisinin gelişimi için önemlidir. Bu sebeple çevrenin ve çevre kalitesinin korunması (Bohdanowicz, 2005:188), çevresel kaygılar, kaynakların azalması ve yaşam kalitesi gibi konular otel işletmeleri başta olmak üzere tüm turizm işletmelerinin üzerinde dikkatle durması gereken konuların başında yer almaktadır (Revilla, 2001:112).

Otel işletmelerinin çevre uygulamalarının tespiti amacıyla yola çıkılan bu çalışmada, otel işletmelerinin çevre uygulamalarının yanı sıra görüş, öneri ve eleştirilere yer vermek amacı ile çevre konusunda kirliliğin kaynağının ne olduğu, çevre duyarlılığının ne ifade ettiği, devletten beklentilerin neler olduğu sorularına yer verilmiştir. Araştırma, Avrupa Birliği merkezli olup Türkiye’de faaliyet gösteren ve aynı zamanda merkezi Türkiye olup, Türkiye’de faaliyet gösteren 5 yıldızlı zincir otel işletmelerinin uygulamalarını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında görüşmecilerin çalışma alanları ve işletmede kaç yıldır çalıştıkları konu ile ilgili detaylı bilgiye sahip olmaları açısından çalışmada önem arz etmiş ve bu nedenle hazırlanan görüşme formunda bu alanlara yönelik sorulara yer verilmiştir.

Turizm İşletmelerinin Çevre Korumaya Yönelik Yaptığı Uygulamalar

Turizm, enerji ve su gibi kaynakların en fazla tüketildiği sektörler arasında yer almaktadır. Çevresel farkındalığın giderek artması, turistlerin bu yöndeki tercihleri ve toplumsal baskının artması (Choi vd., 2019:563) ile enerji ve su gibi fazla tüketilen kaynakların korunması açısından yeşil otelcilik (Avcıkurt ve Koroğlu, 2013; Dinçer ve Gedik, 2010) anlayışı giderek önem kazanmıştır. Yeşil otelcilik anlayışı ile oteller turistlerin algısında, çevreye saygılı, turist taleplerine uygun ve sosyal sorumluluğunu yerine getirmiş bir imaj oluşturmaya başlamıştır. İçinde bulunulan bu durum otellerin; yeşil pazarlama, yeşil yönetim, sürdürülebilirlik ve çevreyi koruma konularını benimsemesinde etkili olmuştur (Gökdeniz, 2017:71). Çevresel uygulama örnekleri başta otelcilik olmak üzere sektörün tamamında görülmeye başlamıştır.

Bu durum turizmdeki rekabet ortamını arttırmış, otellerin çevre uygulamalarını benimsemesini sağlamıştır. Otellerle birlikte seyahat acentalarına ve turizm örgütlerine ödüller ve etiketler verilerek sertifikasyon süreçleri (Ecotel, ISO 14001, Mavi Bayrak, Yeşil Yıldız, Çevre Dostu İşletme Plaketleri, Beyaz Yıldız, Green Key, Green Globe, Greening Hotel uygulamaları) yeni bir dalga halinde gelişme göstermiştir (Gökdeniz, 2017:72). Chou (2014) yapmış olduğu çalışmada çevre uygulamalarının başarıya ulaşmasında uygulamaların doğru tespit edilmesinin yanı sıra bir otelin yeşil uygulamaları benimsemedeki başarısının, yalnızca çevresel konulara yönelik kurumsal duruşuna değil, aynı zamanda çalışanlarının çevre korumayı desteklemesine de bağlı olduğu vurgusu yapmıştır. Araştırmada ayrıca, çalışanların çevre bilincinin olmadığına uygulamaların sadece kâğıt üstünde kalan maddelerden ibaret olacağına dair yorumlarda bulunulmuştur.

Otel İşletmelerinde Çevreye Yönelik Yapılan Çalışmalar

Turizm sektörü sürdürülebilirlik olgusunu temelinde barındırması gereken sektörler arasında yer almaktadır. Turizmi meydana getiren bileşenlerin önünde gelen konaklama işletmeleri turizm sektörünün en büyük aktörlerinden birisidir. Gerek yapısal özellikleri gerek ise ürettikleri hizmetleri gereği otel işletmelerinde önemli miktarlarda enerji ve su kullandığı bilinen bir gerçektir. Bunun neticesinde otel endüstrisi çevresel konularda artan bir baskıyla karşı karşıya kalmaktadır (Erdoğan ve Barış, 2007:610). Tüm bu baskıların önüne geçebilmeleri için otel işletmelerinin satın alma sürecinden atık oluşumuna kadarki süreçte doğru yönetim anlayışına sahip olması gereklidir (Özdemir, 2018:60). Doğru bir yönetim anlayışına sahip olmak; çevre dostu ürünlerin kullanılması, geri dönüşümü olan ya da yeniden kullanılabilir ürünlerin tercih edilmesi, enerji tasarrufu sağlayan teknoloji kullanımına geçilmesi ve doğaya zarar vermeyecek kimyasalların kullanımı ile sağlanabilir. Ayrıca çevre dostu uygulamaların yazılı olması kalıcılık sağlaması açısından da önem arz etmektedir. Örneğin, Avrupa'daki zincir otellerin büyük çoğunluğu çevre konusunda yazılı kurallara sahiptir ve destek ve danışmanlık alabilmek için çevre konusunda uzmanlar ile çalışmaktadır (Kaymaz, 2012:53).

Çevre konusunda yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde otel işletmelerinin çevre uygulamalarının genellikle enerji, su ve atıklar başlığı altında toplandığı görülmüştür (Bohdanowicz, 2005; Erdoğan ve Barış, 2007; Gracia ve Kuehnel, 2008; Min, 2011; Aykan ve Sevim, 2013; Paramati vd., 2017). Uygulamalarda enerji ve su kullanımında tasarruf amaçlı çalışmalar yapıldığı, atıklar konusunda da atıkların bertaraf edildiği, organik gübre haline getirildiği, anlaşmalı olunan kuruluşlar aracılığı ile özellikle atık yağların toplandığı ve yiyecek atıklarının hayvan barınaklarına yönlendirildiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca atıklar ile ilgili çoğu otel işletmesinin çöplerini ayrıştırdığı tespit edilmiştir.

Enz ve Siguan (1999) bazı otel işletmelerinin çevre uygulamalarını hiçbir baskıya maruz kalmadan ve yasal yükümlülük olmadan kendi istekleri doğrultusunda katıldığını belirtmişlerdir. Çalışmada gönüllü olarak çevre uygulaması yapan The Colony Hotel, Hotel Bel Air, Hyatt Regency Chiago ve Hyatt Regency Scottsdale otellerinin uygulamaları örnek gösterilmiştir.

Bohdanowicz (2005) Avrupa'daki bağımsız ve zincir otel işletmelerinin çevre faaliyetlerini incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre zincir otel işletmeleri %85,7 bağımsız otel işletmeleri ise %78,6'lık oranlar ile çevrenin korunmasının turizmin performansını ve gelişimi için önemli olduğunu belirtmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; çevreci otel zincirleri, Accor, Radisson SAS, Best Western, Sweden Hotels ve Hilton markaları olmuştur.

Çalışmada uluslararası standardizasyon kurumları olarak ISO ve EMAS'a, eko-etiketleme kuruluşları olarak Nordic Swan'a ve EU Flower'a vurgu yapılmıştır. Sertifika programları olarak ise, Green Key, Green Globe 21 ve Ecotel belirtilmiştir. Araştırmanın bulgularında hem bağımsız hem de zincir otellerin hemen hemen hepsinin enerji, su ve atık yönetimi uyguladığı saptanmıştır.

Min (2011) yapmış olduğu çalışmasında bağımsız işletilen otellerde çevreye yönelik oluşan kaygı ve bu kaygıya yönelik yapılacak uygulamaların otel yöneticisinin tutum, bilgi ve finansal durumuna bağlı olduğunu ifade etmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan Çin'deki otel işletmeleri etkili bir sürdürülebilirlik için, etkin bir çevre politikası, eylem planları/programları, belirlenen standart ve sertifikalardaki şartlara uyulması gerekliliğini dile getirmiştir. Çin'de otelcilik sektöründe enerji, su ve atıklar ile ilgili konuların ekolojik çözümler arasında yer aldığı da elde edilen bulgular arasında yer almıştır.

Hsiao ve arkadaşları (2014) Çin'in Twain şehrinde bulunan otellerinin çevre korumaya yönelik yaptıkları uygulamaları incelemişlerdir. Twain hükümeti 2008 yılında başlattığı uygulama ile otellerin enerji tüketimi, su tasarrufu, atık suların değerlendirilmesi, atıkların bertaraf edilmesi, tek kullanımlık banyo malzemelerinin kullanımı ve yeşil ürün tedariki konusundaki performanslarını değerlendirmekte ve değerlendirme sonucunda başarılı olan otellere 'yeşil otel' ödülünü vermektedir.

Aomar ve Hussain (2017) atıklara yönelik yapmış oldukları araştırmalarında gıda atıklarının, gıdanın sağlanma ve tüketme şekline, gıda tüketimi ve gıda atığı üretimine bağlı olarak oluştuğunu dile getirmiştir. Bu konuda Papargyropoulou vd., (2016) benzer noktalara değinmiş ve ilaveten gıda atıklarını üç kategoriye ayırmıştır. Araştırmacıya göre kategoriler; (i) kaçınılması gereken gıda atıkları (atılmadan önce bir noktada yenilebilecek gıdaları ifade eder), (ii) kaçınılmaz gıda atıkları (muz derileri, elma çekirdeği, yumurta kabukları ve tavuk kemikleri gibi genellikle gıdaların yenmeyen bir kısmını ifade eder), (iii) önlenebilir gıda atıkları (patates derileri gibi bazı durumlarda yenen ancak bazılarında yenmeyen yiyecekleri ifade eder) şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmacılar bu kategorilerin hizmet verilen alan ve hizmet verilme şekline göre farklılık gösterebileceğini belirtmiş ve örnek olarak da restoranlarda önlenebilir gıda atıklarının kullanamayacağını altını çizmiştir.

Paramatri ve arkadaşları (2017) turizmin artan ekonomik faydası ile birlikte karbondioksit salınımı oranında da artış sağlaması sonucunda oluşan çevresel bozulmaların farkına varan paydaşlarda endişe oluşmaya başladığını vurgulamıştır. Bunun sonucunda da sürdürülebilir turizm tartışması gündeme gelmeye başlamıştır. Bu sebeple Doğu AB ülkeleri, çevre dostu turizmi teşvik etmek amacı ile politikalarında değişikliğe gittiklerini belirtmişlerdir.

Literatür kapsamında otel işletmelerinin yapmış olduğu uygulamalara bakıldığında çevre konusunda duyarsız olunmadığı her bir işletmenin kendi imkânları ve misyonu çerçevesinde girişimlerde bulunduğu görülmüştür. Gerek ulusal gerek ise uluslararası alan yazınında çevre üzerinde oluşan baskıdan ve özellikle su, gıda ve elektrik tüketiminin fazla olduğu işletmeler arasında sayılan otel işletmelerinin çevresel baskıyı arttırdığı bilinmektedir. Bahsedilen bu tüketimlerinin en aza indirilmesi için tasarruf ve geri dönüşüm uygulamaları tercih edilmektedir. Bu tür uygulamaları yönetim anlayışı çerçevesinde ele alan otel işletmeleri çeşitli uygulamalara başvurmuştur. Otel işletmelerinin bu faaliyetlerine ek olarak bu konuda gerekli yeterlilikleri sağlayan otel işletmelerine ödüllendirme sistemleri çerçevesinde sertifika vermeye başlanmıştır.

Literatüre bakıldığında çevre uygulamalarının oteller tarafından ciddi bir şekilde yürütüldüğü görülmektedir. Bu uygulamalar bazı otel işletmeleri için yasal zorunluluk gereği

yerine getirilmiş olsa da bazı otel işletmeleri için maliyetleri düşürücü bir özelliğe sahiptir. Bazı otel işletmeleri de kendi çevre programlarını ve girişimlerini ayrı ayrı geliştirmiştir. Bu tür işletmelerin kendileri tarafından oluşturulan programlar çevre komiteleri olarak faaliyet göstermektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın kapsamını beş yıldızlı otel işletmeleri, konusunu ise bu otel işletmelerinin çevre uygulamaları oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini, Türk turizmi açısından önemli bir yere sahip olan İstanbul ilinde faaliyet gösteren 5 yıldızlı zincir otel işletmeleri, örneklemini ise görüşme sağlanan 13 adet 5 yıldızlı zincir otel işletmesi oluşturmuştur. Araştırmada nitel araştırma, veri toplama yöntemi olarak görüşme tekniği ve verilerin analizinde de içerik analizi kullanılmıştır.

Görüşme kayıtlarından elde edilen bilgilerden en çok üzerinde durulan ve tekrarlanan veriler kodlanarak ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Bulgular kısmında da kodlamalarda en sık rastlanan ve en dikkat çekici görüşmeci yorumlarına yer verilmiştir. Görüşmeler, 20 Ekim 2018 ile 10 Kasım 2018 tarihleri arasında, yetkili kişiler ile 20-40 dakika aralığında sürmüştür. Araştırmada kullanılan görüşme formu yazın taramasına bağlı kalınarak danışman, araştırmacı ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzman görüşlerinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Görüşme formu 2 bölüm ve toplamda 21 sorudan meydana gelmiştir.

Araştırmanın Analizi

Araştırmanın bulguları kısmında hazırlanmış olan görüşme formu aracılığı görüşme yapılan yetkililerden elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış olup içerik analizi ve betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi ile veriler temalar ve alt temalar şeklinde gruplandırılarak kodlanma yapılmıştır. Görüşme yapılan otel işletmelerinin ve işletme yetkililerinin bilgileri gizli tutulmuş, özellikle görüşmecilerin isimleri değiştirilerek K1, K2, K3/K4, K5, K6, K7/K8, K9, K10, K11, K12, K13/14, K15, K16 olarak kodlanmış en sık tekrarlanan tema ile ilgili görüşlere yer verilmiştir. K3/K4, K7/K8 ve K13/K14 bir otel işletmesinde iki farklı görüşmeci ile yapılan görüşmeleri temsil etmektedir. Görüşme yapılan otel işletmeleri de A, B, C, D, E, F, G, H, K, L, X, Y, Z olarak adlandırılmıştır.

Görüşme formu iki bölüm olarak hazırlanmış, ilk bölümde cinsiyet, eğitim durumu, çalışma yılı ve çalıştıkları pozisyon gibi genel bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci kısmını oluşturan bölümde ise; otellerin vizyon, misyon, amaç ve hedeflerinin neler olduğu saptanmak istenmiştir. Ayrıca, otellerin çevre uygulamalarının neler olduğu, ne tür faaliyetler uyguladıkları ya da uygulamaya çalıştıkları, sahip oldukları herhangi bir çevre ödülünün olup olmadığı eğer var ise neler oldukları ikinci kısımda yer alan sorular arasında yer almıştır. Katılımcılardan elde edilen bilgiler tablolar ve görüşme metinleri halinde hazırlanmış, kodlamada esnasında en sık tekrarlanan görüşlere yer verilmiştir.

Görüşme formunda yer alan katılımcılara ait elde edilen bilgiler Tablo 1'de aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Genel Bilgiler

Görüşmeci	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Çalışılan Pozisyon	Çalışma Yılı
K1	Erkek	Lisans	Ön Büro Müdürü	25 yıl
K2	Erkek	Yüksek Lisans	İnsan Kaynakları Şefi	1 yıl
K3/K4	Erkek/ Kadın	Lisans Yüksek Lisans	Ön Büro Müdür Yrd. Çevre Danışmanı	5 yıl 3 yıl
K5	Erkek	Ortaokul	Bulaşıkhaneye Müdürü	16 yıl
K6	Kadın	Yüksek Lisans	Pazarlama Müdür Yardımcısı	25 yıl
K7/K8	Erkek / Kadın	Lisans Lisans	Steward / İnsan Kaynakları Müdürü	20 yıl 10 yıl
K9	Erkek	Lisans	Teknik Servis Müdür Yrd.	7 yıl
K10	Erkek	Lisans	Hijyen Sorumlusu (Çevreden Sorumlu Kişi)	4 Yıl
K11	Erkek	Lise	Yiyecek- İçecek Şefi	3 yıl
K12	Erkek	Lisans	İnsan Kaynakları Müdürü	20 yıl
K13/K14	Kadın	Lise Yüksek Lisans	Kalite Müdürü / İnsan Kaynakları Sorumlusu	4 yıl 2 yıl
K15	Erkek	Lisans	Yiyecek-İçecek Müdürü	10 yıl
K16	Kadın	Yüksek Lisans	Satış-Pazarlama	3 yıl

Tablo 1'e bakıldığında katılımcıların çoğunun lisans eğitimini tamamladığı, bazılarının ise eğitimine devam ederek lisansüstü eğitimlerini tamamladığı görülmektedir. Görüşmeyi gerçekleştirilen katılımcıların çalışma pozisyonları çevre konusunda çalışmaları yakından takip edebilecek ve yine çevre konusunda kararlarının dikkate alınabileceği pozisyonlar olduğu söylenebilir. Tabloda dikkat çeken durum ise; görüşmeye katılan otel işletmelerinden sadece 2 tanesinin (K3/K4 ve K10) çevre danışmanlık hizmeti aldığı ve çevreden sorumlu kişi bulundurduğu görülmektedir. Tablo 1'de de görüleceği üzere çoğu otel işletmesi böyle bir çevre departmanı oluşturmaz iken bu konudaki uygulamalarını her bir departmanın kendi içerisinde önlemler olarak destek verdiği görüşmede elde edilen bilgiler doğrultusunda olmuştur.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Otellere yöneltilen "amaçlar ve değerler, vizyon ve misyonunuz nedir?" sorusuna verilen cevaplar arasında en sık tekrarlanan konu "müşteri memnuniyeti" olmuştur. Sık tekrarlanan bir diğer konu ise "kaliteli hizmet sunmak" ve "yeniliğe açık olmak" konuları olmuştur. Bulgular katılımcıların sözleri ile aşağıdaki şekilde desteklenmiştir:

K12'nin müşteri memnuniyetine yönelik fikirleri:

"Müşteri memnuniyetini en üst düzeyde tutmak."

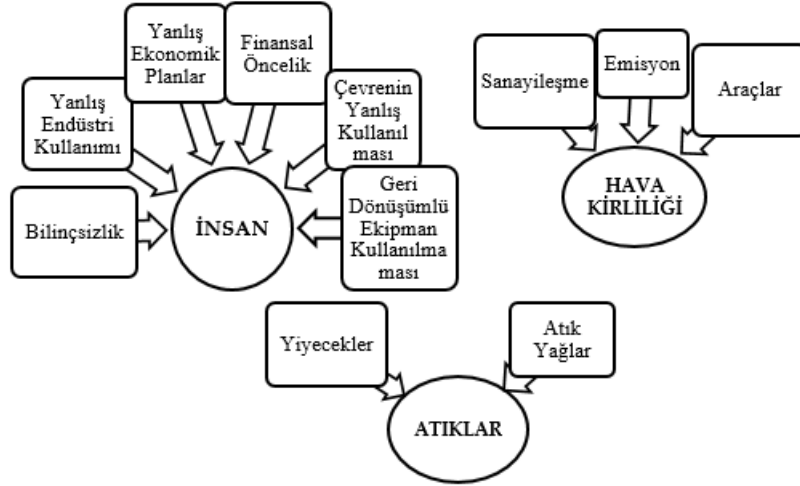
K1'in kaliteli hizmet sunmak hakkındaki fikirleri:

"Eğitimli ve tecrübeli, kendini buraya adanmış personellerle kaliteli hizmet vermek ve insan sağlığına dikkat etmek."

Her iki görüşmecilerin ifadelerine bakıldığında en temelde müşteri memnuniyeti konularına vurgu yapılmıştır. Kaliteli hizmet sunmak ve sağlık konularında yapılacak uygulamalar müşteri memnuniyetini arttırmaya yöneliktir.

Çalışmanın çıkış noktasını oluşturan çevre kirliliği konusu hakkında katılımcılara öncelikli olarak "çevre kirliliğinin kaynağı nedir?" şeklinde soru yönlendirilmiştir. Görüşmecilerin üzerinde durduğu nedenler Şekil 1'de gösterilmektedir.

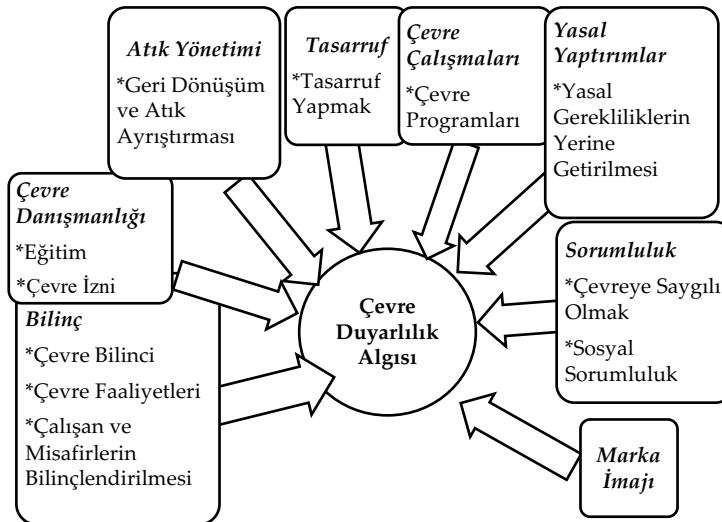
Şekil 1: Çevre Kirliliğinin Kaynağı Hakkındaki Görüşler

Kaynak: Görüşmecilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Elde edilen veriler ışığında katılımcıların çevre kirliliğinin en temel noktasının “*insan*” olduğu hemen hemen tüm katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. İnsan faktörü teması altında insanların “*bilinçsizliklerinin, yanlış endüstri kullanımının, yanlış ekonomik planların, finansal önceliklerin, çevrenin yanlış kullanılmasının ve geri dönüşümlü ekipman kullanılmaması*” ifadelerine yer verilmiştir. Görüşmecilerin üzerinde durduğu ve eleştiri yaptığı çevre kirliliğinin kaynağı konusunda görüşmecilerin hemen hemen çoğu insan faktörünün kendisinin ve insan tarafından yürütülen plansız ekonomik faaliyetlerin çevre kirliliğini etkilediğine vurgu yapmıştır. Turizmde hizmeti verenin de alanın da insan olduğu düşünüldüğünde, turizmin çevre üzerinde olumsuz etkilerinin insan kaynaklı olduğu söylenebilir.

Şekil 2: Katılımcıların Çevre Duyarlılığı Algısı

Kaynak: Görüşmecilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çevre kirliliğinin kaynağı hakkında fikirlerini paylaşan katılımcılara aynı zamanda “*çevre duyarlılığının ne olduğu sorusu*” yöneltilmiştir. Görüşmecilerin üzerinde durduğu konular Şekil 2’deki gibi temalara ayrılmıştır.

Şekil 2’ye bakıldığında çevre duyarlılığı algısında en fazla bilinçlendirme konusu üzerinde durulmuştur. Katılımcı görüşlerinde atıkların denize dökülmediği, dönüşüm yapan firmalara teslim edildiği belirtilmiştir.

Katılımcılardan elde edilen ve çevre duyarlılığı başlığı altında incelenebileceği düşünülen bir diğer konu ise “*eko etiketli ürün kullanımı*” olmuştur. Görüşmeye katılan otellerin altı tanesi (K3, K11, K6, K9, K15, K7) eko etiketli ürün satan firmalardan ürünlerini aldığını belirtirken beş tanesi (K2, K8, K3, K13, K10) de eko etiketli ürün kullandığına vurgu yapmıştır. Katılımcılardan alınan cevaplara göre eko-etiketli ürün kullanımının havlu, bornoz ve çarşaf kullanımı şeklinde olduğu saptanmıştır. Havlu, bornoz, çarşaf gibi tekstil ürünleri, geri dönüştürülebilir ürün ambalajları, kullanılan kimyasalların durumu ve deterjan ve dezenfektanların kullanım durumları hakkında sadece 3 otel işletmesi detaylı bilgi vermiştir. Nordic Swan ve EU Flower gibi Avrupa Birliği tarafından bilinirliği yüksek olan eko-etiket sistemleri hakkında otellerin herhangi bir bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, araştırma kapsamındaki otellere, AB sertifikasyon programları hakkındaki bilgileri sorulduğunda, oteller yaptıkları tüm uygulamaların AB standartlarına uygun olduğunu belirtmişler fakat sertifika veren firmalar hakkında bilgi verememişlerdir. Buradan yola çıkarak görüşme yapılan otel işletmelerinin eko-etiket uygulaması hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır. Kullanılan kimyasallar ya da temizlik malzemelerinde de doğa dostu üretim yapan firmalardan ürün tedariki yapan 6 otel işletmesi olduğu görülmüştür.

Görüşmeye dahil edilen otel işletmelerinin bilinirliği bulunan ve çalışmanın literatüründe de yer verilen çevre sertifikalarından hangisine sahip olduğu elde edilmek istenen bulgular arasındadır. Yeşil Yıldız, Green Key, ISO 14001, ISO 5001’in yanı sıra bir otel işletmesinin kendi içlerinde (merkez tarafından) oluşturulan çevre programı oluşturduğu tespit edilmiştir. Toplamda 6 otel işletmesi (K12, K6, K7, K2, K5, K10) Yeşil Yıldız ödülünü almaya hak kazanmıştır. Görüşmecilerin, en fazla uluslararası standardizasyon programı olan Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO), sertifika programlarından da Green Key (Yeşil Anahtar) sertifika programları hakkında bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir.

Çevre uygulamalarının ölçümleme tekniklerinin neler olduğu araştırmanın asıl sorularından birini oluşturmuştur. Bu anlamda katılımcılara “*çevre uygulamalarının ölçülmesinin nasıl yapıldığı?*” sorusuna verilen cevaplar en sık üzerinde durulan temalara göre sırası ile “*raporlama, tedarikçiler, müşteriler, personel, kıyaslama ve anket*” olmuştur.

Çevre uygulamalarında tedarik zincirlerinin önemli bir yeri olduğu bilinen bir gerçektir. Üretimden tüketime kadar olan tüm aşamalarda ürünlerin nitelikleri, ambalajlama şekilleri ve yeniden kullanım imkânlarına göre tedarikçilerin çevre politikaları bu aşamalarda ön planda bulunmaktadır.

Atık konusundaki uygulamalara bakıldığında, ayrıştırma işleminin hemen hemen tüm otel işletmeleri tarafından yapılan bir uygulama olduğu görülmüştür. Görüşmeye katılan tüm görüşmecilerden alınan bilgilere göre her bir otel işletmesi kendi içerisinde atık ayrıştırması yapmakta ve bu konuda belediyelere ya da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın belirlemiş olduğu firmalar ile iş birliği yapmaktadır. Atık ayrıştırma işleminin; şekillerine, ayrıştırmanın yapıldığı yere, ayrıştırma yapılan maddelere (tehlikeli ve tehlikesiz madde) ve atıkların teslimat şekline göre yapıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıştırma şekline göre atıklar sınıflarına

ve teslim alacak olan firmalara göre düzenlenmektedir. Ayırıştırma yapılan yerler, kaynağında, çöp odalarında ve katlarda olarak belirtilmiştir. Görüşmeciler atıkları tehlikeli olup olmadığına göre ayrı yerlerde muhafaza ederek teslim ettiklerini belirtmiş, teslim edilecek olan firmaların lisanslı olmalarına da özellikle dikkat ettikleri bilgisini vermişlerdir.

Çevre korumasına katkı sağlayacak başka bir alan ise otel işletmelerinin su ve elektrik tüketimi konusundaki çalışmaları olmuştur. Otellerin bu uygulamaları genel alanlarda, odalarda ve mutfak alanlarındaki kullanımlarını incelenmiştir. Bu konudaki bilgiler Tablo 1’de tasarruf başlıkları altında hazırlanmıştır.

Tablo 2: Elektrik ve Su Kullanımında Yapılan Tasarruflar

Elektrik Tasarrufu	Frekans	Katılımcılar
Odalarda ve Genel Alanlarda	19	
LEED ampuller	9	K1 K2 K3 K5 K7 K10 K11 K13 K15
Varlık sensörü	2	K4 K6
Bina yapısı	2	K11 K10
Trijenerasyon	2	K3 K11
Otomatik klima sistemi	1	
Tasarruflu cihaz ve makine kullanımı	1	K5
Isıtma ve soğutma sistemleri	1	K11
Makinaların periyodik bakımları	1	K5
Mutfak Alanında	5	
Tasarruf modlu makinelerin kullanılması	3	K5 K11
Doluluk oranına göre makine tercih edilmesi	2	K11 K9
Su Tasarrufu	14	
Armatör	4	K11 K9 K5 K15
Fotoselli batarya	2	K3 K12
Filtreleme	2	K13 K1
Arıtma Sistemi	2	K11 K2
Atık Sular	2	K10 K2
Gri su sistemi	2	K10 K2
Personel Bilinçlendirilmesi	2	
Raporlamalar personel odalarına asılıyor	1	K10
İş sağlığı ve güvenliği komitelerinin toplantıları	1	K10

Tablo 2’ye bakıldığında tasarruf uygulamaları olarak çoğunlukla tasarruflu lambaların tercih edildiği görülmektedir. Su tasarrufu için ise tasarruflu duş başlıklarının kullanıldığı, bunun için armatör aparatlarının kullanıldığı saptanmıştır. Bunun dışında tasarruf amaçlı muslukların sensörlü olması için çalışmalar da yapılmıştır. Görüşmeden elde edilen verilere göre otellerin su ve elektrik kullanımında ciddi çalışmalar yürüttüğü söylenebilir. Görüşmecilerin üzerinde durduğu elektrik kullanımındaki tasarruf uygulamaları; LEED

lambalar, varlık sensörlü, otomatik klima sistemleri, bina yapısı, mutfakta kullanılan makinelerin tasarruf modlu olması ve otelin doluluk oranına göre makinelerin düşük modla kullanılmasıdır. Çalışmanın bu bulguları Gracia ve Kuehnel (2008), Font vd., tarafından (2016) yapılan çalışma bulguları ile benzerlik taşımaktadır. Su kullanımında ise görüşmeciler, muslukların akışını dengeleyecek armatörlerin kullanılmasının, fotoselli muslukların ve filtrelemenin olmasının su tasarrufunda etkili olan sistemler olduğunu belirtmiştir. Fakat bu su arıtma sistemi tüm oteller tarafında uygulanan bir sistem değildir. Arıtma sistemlerinin varlığı ve atık ve yağmur sularının değerlendirilmesinin otelin su ihtiyacını karşılama yanında yardımcı olacağı belirtilmiştir. Bu uygulama da filtreleme sistemlerinin kullanım oranına paralel olarak otellerin hepsinde uygulanmamaktadır.

TARTIŞMA SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüzde artık işletmeler çevresel duyarlılığı ön planda tutan çalışmalar yapma eğilimi göstermektedir. Bu eğilimi gerekli kılan sebepler; devlet baskısı, çevrenin rekabette bir avantaj sağlaması, otel işletmelerinde yeşil pazarlama uygulamalarının başlaması, çevreyi korumaya yönelik uygulamaların aynı zamanda tasarruf sağlaması ve maliyetleri düşürmesi gibi gerek dışsal gerek ise içsel unsurlardır. Çevre uygulamalarının başarıya ulaşabilmesi için öncelikli otel işletmelerinin çevre kirliliğinin kaynağının ne olduğu, çevre duyarlılığının ne ifade ettiği ve çevre politikaları konusundaki çalışmalar hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Katılımcıların çoğu çevre kirliliğinin kaynağının insan olduğunu savunmuştur. Özellikle insanlar tarafından yürütülen plansız ekonomik faaliyetlerin çevre kirliliğini etkilediğine vurgu yapılmıştır. Çalışmanın bu sonuçları, Erdoğan ve Barış, 2007; Min, 2011 ve Paramati vd., 2017'nin çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir.

Çevre duyarlılığı konusu bazı katılımcılar tarafından yasal yaptırımlar olarak algılanmış bazı otel işletmeleri tarafından da maliyetleri düşürmek amacıyla yapılan uygulamalar olarak algılanmıştır. Araştırmanın bu sonuçları Bohdanowicz'in (2005) çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Eko-etiket olarak bilinen ve Avrupa Birliği'nde uygulanan çevre dostu uygulamanın kullanım durumu araştırılan bir diğer konu olmuştur. Görüşmecilere eko-etiketli ürün kullanımını açıklamaları istendiğinde, bu konuda çevre dostu üretim yapan firmaları tercih ettiklerini dile getirmişler ve bunu kullanılan kimyasallar açısından değerlendirmişlerdir.

Otel işletmeleri misafirlere çevre uygulamaları ile ilgili bilgilendirme yaptığını, bilgilendirme uygulamaları olarak odalardaki havlu, çarşaf ve bornozların yeniden kullanılmasını teşvik edici notlar hazırlandığını belirtmişlerdir. Atık yönetimi konusuna gelindiğinde ise, katılımcıların hemen hemen hepsi atık uygulamalarına özen göstermektedir. Hemen hemen tüm otel işletmeleri atıklarını, kâğıt, plastik, cam, karton ekinde ayrıştırdığını belirtmiştir. Ayrıca özellikle tehlikeli atıklar olarak sınıflandırılan kimyasallar ve tıbbi atıkların bertaraf edilmesinin daha titizlikle yapıldığı hatta bu konuda bazı otel işletmelerinin kimyasal atıklarını ayrı odalarda muhafaza ettiği belirlenmiştir. İşletmeler ayrıca atıklar oluşturan ürünleri en başından yani tedarikçi seçiminden başlayarak dikkat ettiklerini ve çevre dostu üretim yapan firmalar ile çalışmaya özen gösterdiklerini dile getirmişlerdir. Çalışmadan elde edilen bu bulgular Min 2011 ve Revilla'nın (2011) çalışma bulguları ile örtüşmektedir. Atık yönetimine dair 1 otel işletmesi odalarda kullanılan tekstil atıklarını, geri dönüşüm yapan bir firma ile anlaşarak tekrar kullanılabilir hale getirdiğini belirtmiştir.

Otel işletmelerinde elektrik ve su kullanımı oldukça fazladır. Bu nedenle bu alanlarda yapılacak uygulamalar hem otellerin maliyetleri artışları hem de kaynakların zarar görmeden

kullanılması açısından önem taşımaktadır. Görüşmeden elde edilen verilere göre otellerin su ve elektrik kullanımında ciddi çalışmalar yürüttüğü söylenebilir. Tasarruf çalışmaları ile maliyetlerinin düşürülmesi ve tüketimi azaltılmasıyla elektrik kullanımındaki tasarruf uygulamaları sağlanmaktadır. Katılımcıların uyguladıklarını belirttikleri tasarruf çalışmaları; LEED lamba kullanımı, varlık sensörlü, otomatik klima sistemleri, binanın yapısı, mutfakta kullanılan makinelerin tasarruf modlu olması ve otelin doluluk oranına göre makinelerin düşük modla kullanılmasıdır. Çalışmanın bu bulguları Gracia ve Kuehnel (2008), Font vd., tarafından (2016) yapılan çalışma bulguları ile benzerlik taşımaktadır. Su kullanımında ise katılımcılar, muslukların akışını dengeleyecek armatörlerin kullanıldığını, fotoselli musluklar ve filtreleme sisteminin kullanılması etkili tasarruf sağlandığını belirtmiştir. Fakat bu arıtma sistemi tüm oteller tarafından uygulanan bir sistem değildir. Görüşmecilerden elde edilen bilgiler de bunu destekler nitelik taşımaktadır. Ayrıca arıtma sistemlerinin varlığının atık ve yağmur sularının değerlendirilmesinin otelin su ihtiyacını karşılama konusunda katkısı olacağı belirtilmiştir. Bu uygulamanın da filtreleme sistemlerinin kullanım oranına paralel olarak otellerin hepsinde bulunmadığı tespit edilmiştir.

Görüşmecilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda otel işletmelerinin çevre konusunda ciddi çalışmaları bulunmaktadır. Özellikle su ve elektrik tüketimi konusunda yürütülen faaliyetler önemli olup bunların daha da geliştirilmesinde fayda vardır. Çevre koruma uygulamalarının sadece otel çalışanları tarafından yürütülmekle kalmaması bu çalışmalara kullanıcılarında dâhil edilmesi gerekmektedir. Tüketicilere bilgilendirmeler yapılmalı, bilinçli tüketim yapabilmeleri için imkânlar oluşturulmalıdır. Bu konu ile ilgili olarak görüşmecilerden yalnızca birkaçı bu konuya değinmiştir. Bazı görüşmeciler ise lüks bir işletme olmaları nedeni ile böyle tasarruflu uygulamaların kaliteyi ve müşteri memnuniyetini etkileyeceğini belirtmiştir. Çalışmanın bulgularından yola çıkarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- Otel işletmelerinin tamamı misafirlere çevre uygulamaları ile ilgili bilgilendirme yaparak havlu, çarşaf ve bornozların yeniden kullanılmasını teşvik edici bilgilendirme notlarını paylaşarak farkındalık yaratmalıdır.
- İşletmeler gerek zorunluk olarak gerek rekabette öne geçmek amacı ile uyguladıkları faaliyetlerin daha sıkı kontrolü ve yürütülmesi için oteller bünyesinde çevre departmanları oluşturabilirler.
- Atık ayrıştırılmalarının daha sağlıklı yapılabilmesi için otel misafirlerinin odalarına renkli, bölmeli ya da görselli çöp kutuları konularak misafirler yönlendirilebilir.
- Otellerin su arıtma sistemi kurarak atık sularını değerlendirmesi gri su sistemi oluşturulması ve böylece su kullanımının azaltılması sağlanabilir. Ayrıca yağmur sularının değerlendirilmesi ile en azından bahçe sulamaları bu sistemle gerçekleştirilebilir.
- Devlet, otel işletmelerinin çevre uygulamalarını teşvik ederek, otellerin yapmayı planladıkları çevresel uygulamaların hayata geçirilmesinde işletmeleri cesaretlendirebilir. Bu da denetimlerin daha sağlıklı ve kontrollü olmasını sağlayabilir.
- Akademik açıdan, oteller üzerine yapılan bu çalışma oteller ile iş birliği halinde çalışan ve atıkların ayrıştırmasını yapan firmalar üzerinde gerçekleştirilebilir. Ya da bu konuda tedarikçi firmaların bakış açısı ele alınabilir.
- Büyük ölçekli otel işletmelerinin yapmış olduğu uygulamalar butik oteller ile kıyaslanabilir.

KAYNAKÇA

- Ağca, B. (2002). *Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos- 4 Eylül 2002)* (Online) http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa (Erişim Tarihi: 05.05.2020).
- Aomar, Al. R. and Hussain, M. (2017). An Assessment of Green Practices in A Hotel Supply Chain: A Study of UAE Hotels. *Journal of Hospitality And Tourism Management*, (32): 71-81.
- Avcıkurt, C. Köroğlu, A, ve Sarioğlu, M. (2013). Türk Turizminin Dünya Turizmindeki Yeri, (Editör) Çavuş, Ş., Ege, Z., Çolakoğlu, O. E.; *Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Gelişim* içinde, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aykan, E. ve Sevim, B. (2013). Konaklama İşletmelerinde Çevre Yönetimi Uygulamaları ve Algılanan Kurumsal İtibar Üzerindeki Etkisi: Kayseri ve Nevşehir Otelleri Üzerinde Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(3): 93-113.
- Bohdanowicz, P. (2005). European Hoteliers' Environmental Attitudes: Greening the Business, *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 46(2): 188-204.
- Choi, H. M. Kim, W. G. Kim, Y. J. and Agmapisarn, C. (2019). Hotel Environmental Management Initiative (HEMI) Scale Development. *International Journal of Hospitality Management*, (77): 562-572.
- Chou, C. J. (2014). Hotels' Environmental Policies And Employee Personal Environmental Beliefs: Interactions And Outcomes. *Tourism Management*, (40): 436-446.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dinçer, M. Z., ve Gedik, S. (2010). Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımı içinde İstanbul'daki 5 Yıldızlı Çokuluslu Konaklama İşletmelerinin Çevresel Duyarlılığının Değerlendirilmesi. 11. *Ulusal Turizm Kongresi*, Adnan Menderes Üniversitesi 2-5 Aralık 2010. Kuşadası. ss: 664-683.
- Enz, Cathy, A. and Siguaw, Judy, A. (1999). Best Hotel Environmental Practices, *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 40(5): 72-77.
- Erdoğan, N. ve Barış, E. (2007). Environmental Protection Programs and Conservation Practices of Hotels in Ankara, *Tourism Management*, 28(2): 604-614.
- Font, X. Garay, L. and Jones, S. (2016). Sustainability Motivations and Practices in Small Tourism Enterprises in European Protected Areas, *Journal of Cleaner Production* 137: 1439-1448.
- Garda, B. ve Temizel, M. (2016). Sürdürülebilir Turizm Çeşitleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (12): 83-103.
- Gracia, S. and Kuehnel, J. (2008). Hoe to Increase Your Bottom Line By Going Green, *Green Hotels & Responsible Tourism Initiative*, 1-28. <http://green.hotelscombined.com/>
- Gökdeniz, A. (2017). Konaklama Sektöründe Yeşil Yönetim Kavramı, Eko Etiket ve Yeşil Yönetim Sertifikaları ve Otellerde Yeşil Yönetim Uygulama Örnekleri. *International Journal of Social and Economic Sciences (IJSES) E-ISSN: 2667-4904*, 7(2): 70-77.
- Han, H. Hsu, L. J. and Sheu, C. (2010). Application of the Theory of Planned Behavior to Green Hotel Choice: Testing the Effect of Environmental Friendly Activities, *Tourism Management*, 31(3): 325-334.

- Holden, C. (2003). Decommodification and the Workfare State, *Political Studies Review*, 1(3): 303-316.
- Hsiao, T. Chuang, C. Kuo, N. Yu, S. and Ming F. (2014). Establishing Attributes of An Environmental Management System for Green Hotel Evaluation, *International Journal of Hospitality Management*, 36: 197-208.
- Kaymaz, M. (2012). *Turizm Sektöründe Çevre Yönetimi: Marmaris'teki Konaklama İşletmeleri Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Ko, C. H. and Yuan, W. H. (2019). Exploring Environmental Policy in the Hotel Sector. *Open Access Library Journal*, 6(10), 1-11.
- Min, W. (2011). An Analysis on Environmental Awareness and Behavior in Chinese Hospitality Industry-A Case of Xiamen City, *Energy Procedia*, (5): 1126-1137.
- Özdemir, G. (2018). *Food Waste Management Within Sustainability Perspective: A Study on Five Star Chain Hotels*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Papargyropoulou, E. Wright, N. Lozano, R. Steinberger, J. Padfield, R. and Ujang, Z. (2016). Conceptual Framework For The Study Of Food Waste Generation And Prevention In The Hospitality Sector. *Waste Management*, (49): 326-336.
- Paramati, S. Reddy. S, Muhammed and Alam, Md. S. (2017). Does Tourism Degrade Environmental Quality? A Comparative Study of Eastern and Western European Union, *Transportation Research Part D* (50): 1-13.
- Revilla, G. Dodd, T. H. and Hoover L. C. (2001). Environmental Tactics Used by Hotel Companies in Mexico, *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 1(3-4): 111-127.